

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

*Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu za sprovođenje
Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori
2021-2025.*

Podgorica, jul 2024. godine

Uvod

U cilju da svakom djetetu obezbijedimo najbolji početak, odnosno imajući u vidu da je kod djece neurološki razvoj naintezivniji u periodu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, smatrali smo za potrebnim da nastavimo sa razvojem ovog obrazovanja kroz pripremu nove **Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2021-2025**. Učenje djece u okviru predškolskog vaspitanja i obrazovanja u velikoj mjeri doprinosi sveukupnom razvoju djece, u pogledu socio-emocionalnih kompetencija, buduće školske i životne uspješnosti, formiranja ličnosti, kao i u odnosu na brojne društvene benefite, uključujući prevenciju nepoželjnih socijalnih pojava, ušteta u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite.

Imajući u vidu da u Crnoj Gori i dalje postoji prostor za unapređenje predškolskog vaspitanja i obrazovanja strateški cilj u naredne četiri godine: **Obezbjeđivanje jednakih šansi za rani razvoj dece u Crnoj Gori kroz jačanje dostupnosti, kvaliteta i pravednosti PVO**.

Da bi se postigao postavljeni strateški cilj neophodno je ispuniti tri opšta operativna cilja, i to:

Opšti operativni cilj 1: Povećanje obuhvata djece PVO

Opšti operativni cilj 2: Unapređenje i obezbjeđivanje kvaliteta PVO

Opšti operativni cilj 3: Unapređenje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa

Strategija predškolskog vaspitanja i obrazovanja (2021-2025) je razvijana kroz participativni proces svih relevantnih subjekata javnog i civilnog sektora, čime u realizaciji i praćenju pored ustanova obrazovanja i vaspitanja: Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, Zavoda za školstvo, predstavnici Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva zdravlja. NVO sektor nije prisutan, jer na dva javna poziva prilikom formiranja Radne grupe nije bilo zainteresovanih.

Izveštaj koji slijedi je rodno senzitivan i orodnjen, a detaljan pregled aktivnosti dat je u tabeli realizacije po osnovu Akcionog plana Strategije.

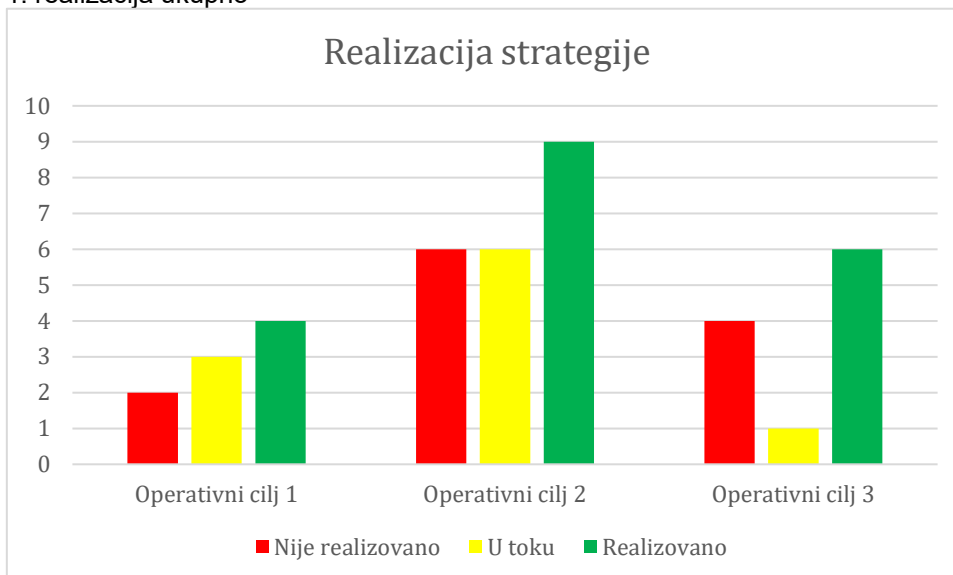
Ostvarene aktivnosti Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2019-2025. su kompatibilne sa Strategijom za ostvarivanje prava djeteta u Crnoj Gori 2019-2023, kao i sa Strategijom inkluzivnog obrazovanja 2019-2025, Nacionalnom Strategijom održivog razvoja 2020 i Akcionim planom postignuća učenika na PISA testiranju. Takođe, Strategija prati Srednjoročni program rada Vlade, u okviru čijeg Prioriteta 3 je definisan cilj 15 koji teži da se omogući veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem.

I Uvodni rezime

Aktivnosti definisane Strategijom ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja (2021-2025) realizuju se predviđenom dinamikom, uz razumijevanje i prilagođavanje potrebama usljed političkih i rukovodećih promjena koje zahtijevaju prilagođavanja i koje usporavaju strukturalne procese. Takođe, stalna promjena u članovima radne grupe za praćenje i realizaciju Strategije dodatno je otežala realizovanje pojedinih aktivnosti i praćenje i izvještavanje o postignutom. Iako je izvještajem predviđeno da se obuhvati 2023. godina, a zbog propusta ranije rukovodeće strukture nije izvještavano za 2021. i 2022. godinu, ovdje je obuhvaćen period od 2021. do 2023. godine. Dominantno pod koordinacijom MPNI i ZZŠ realizovano je 29 aktivnosti, od kojih je 19 ispunjeno, dok je 10 aktivnosti u toku ili se kontinuirano realizuju – 24%, a nerealizovanih aktivnosti je 12 (grafikoni 1 i 2).

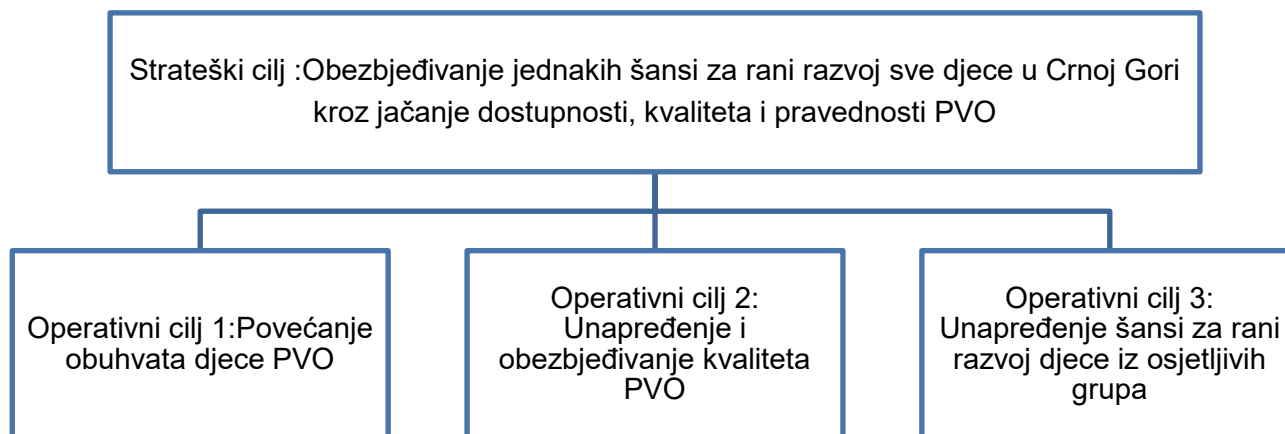
Grafik 1: realizacija ukupno

Grafik 2: realizacija po operativnim ciljevima

Ukupno posmatrano, posebno je važno da se postave preduslovi za za realizaciju strateškog cilja – obezbjeđivanja jednakih šansi za rani razvoj sve djece u Crnoj Gori, koji je operacionalizovan kroz tri operativna cilja koji su bili osnova svih mjera i aktivnosti koji se predlažu za period 2021-2025. godina. Da bi obezbijedili jednake šanse i obuhvatili što više djece ranim i predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, neophodno je obezbijediti dostupne prostorne kapacitete i obezbijediti kvalitetan i obučan kadar.

Sljedeći sažeti deskriptivni prikaz realizacija.

Slika 1: Strateški cilj 1 s pratećim operativnim ciljevima

U okviru **strateškog cilja** bili smo orijentisani na rani razvoj djevojčica i dječaka, kao i na to da im obezbijedimo sistemsku podršku u pogledu prostornih kapaciteta i kvalitetnih programa, a prije svega i pravednost u pružanju jednakih šansi za upis u predškolske ustanove za svu djecu. Izazov su bile političke promjene koje su usporile koordinirajući proces i inicijativu.

Za operativni cilj 1: Povećanje obuhvata djece PVO

U pogledu **operativnog cilja 1** – da bi se ostvario ovaj operativni cilj potrebno je da se realizuju sljedeća ključna mjerila koja bi doprinijela proširenju postojećih kapaciteta – **ključno mjerilo 1.1:** Povećanje kapaciteta u javnim predškolskim ustanovama; **ključno mjerilo 1.2:** Povećanje kapaciteta kroz adaptaciju javnih-lokalnih prostora; **ključno mjerilo 1.3:** Izraditi dugoročni plan širenja kapaciteta, koji će uključiti inovativne i društveno odgovorne opcije; **ključno**

mjerilo 1.4: Jačati svijest javnosti o značaju uključivanja djece u programe ranog i predškolskog učenja.

Izazovi su demografske promjene i migracije stanovništva, tako da imamo prebukiranost stanovništva u centralnoj i južnoj regiji. Takođe, izazove predstavljaju i rigidne tenderske procedure, kao i nemogućnost da se pronađu izvođači radova za rekonstrukcije i adaptacije.

Za operativni cilj 2: Unapređenje i obezbjeđivanje kvaliteta PVO

U pogledu **operativnog cilja 2** – definisana su slijedeća ključna mjerila: **ključno mjerilo 2.1:** Smanjivanje veličine grupa; **ključno mjerilo 2.2:** Razvoj i primjena osavremenjenog Plana i programa PVO; **ključno mjerilo 2.3:** Uskladiti postojeći sistem profesionalnog razvoja sa EU okvirom; **ključno mjerilo 2.5:** Unaprijediti postojeći sistem obezbjeđivanja kvaliteta; **ključno mjerilo 2.6:** Jačanje podrške roditeljima i porodicama; **ključno mjerilo 2.7:** Revizija režima rada i unapređenja kvaliteta ishrane u predškolskim ustanovama; **ključno mjerilo 2.8:** Uvezati i učiniti održivim aktivnosti prelaska u osnovnu školu.

Izazovi kada je u pitanju kvalitet PVO u Crnoj Gori su nedovoljan broj vaspitača, prevelike vaspitne grupe i previsok broj djece po vaspitaču, što otežava pružanje kvalitetnog rada, implementacija novog programa PVO zahtjeva velika finansijska ulaganja, saradnja sa Filozofskim fakultetom nije ostvarena u pogledu izmjena inicijalnog obrazovanja i usklađivanjem istog sa novim programom PVO, profesionalni razvoj zaposlenih nije usklađen sa EU okvirom, a program jačanja kompetencija roditelja još uvijek nije prilagođen za ranjive kategorije.

Za operativni cilj 3: Unapređenje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa.

U pogledu **operativnog cilja 3:** Treći opšti cilj se odnosi na unapređenje pravednosti PVO u pogledu dostupnosti i kvaliteta podrške ranom razvoju, koji se obezbjeđuje za djecu iz osjetljivih grupa, čime bi sistem PVO postao inkluzivniji. Trećim opštim operativnim ciljem se planira da se do 2025. godine unaprijedi postojeći sistem za pružanje podrške za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa, kroz pružanje podrške roditeljima i kroz veću uključenost u kvalitetne programe PVO, kako bi se povećao indeks ranog razvoja (ECDI) djece iz nasiromašnijih porodica sa 76 na 85, a djece iz romskih naselja sa 77 na 85. Da bi se kroz Strategiju unaprijedile prilike za rani razvoj potencijala za svu djecu iz osjetljivih grupa potrebno je da se realizuju ključna mjerila: **ključno mjerilo 3.1:** Povećanje uključenosti djece iz osjetljivih grupa PVO uz jačanje dostupnosti kvaliteta usluga rane podrške, **ključno mjerilo 3.2:** Širenje i jačanje interaktivnih Služba i **ključno mjerilo 3.3:** Unaprijediti podršku djeci i roditeljima iz osjetljivih grupa u obezbjeđivanju podsticajnih uslova za rani razvoj u porodičnom i lokalnom okruženju, dostupnosti i kvalitetu rane podrške.

Izazovi su: Zakonski okviri, kompetentnost rukovodećeg kadra i praktičara iako postoji terenski rad sa djecom RE populacije i različiti dostupni programi kao interaktivna služba, Nedovoljna uvezanost institucija kampanje koje se organizuju svake godine za upis djece u vrtiće, broj upisane djece RE populacije je i dalje nizak. U vrtićima ne postoji organizovani prevoz za RE djecu, kao ni medijatori što dodatno otežava njihovu integraciju.

U realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom za period od 2021. do 2023. godine utrošeno je 10.931.000,16 eura uglavnom kroz kredit, donatore i programe s UNICEF-om „Sveobuhvatno i kvalitetno razvojno adekvatno učenje”, Dostupno, kvalitetno, pravično rano učenje za svu djecu u Crnoj Gori, „Porodično orijentisana rana intervencija“, „Kvalitetno obrazovanje za sve“, kao i saradnju sa civilnim sektorom.

II Informacija o napretku u postizanju operativnih ciljeva

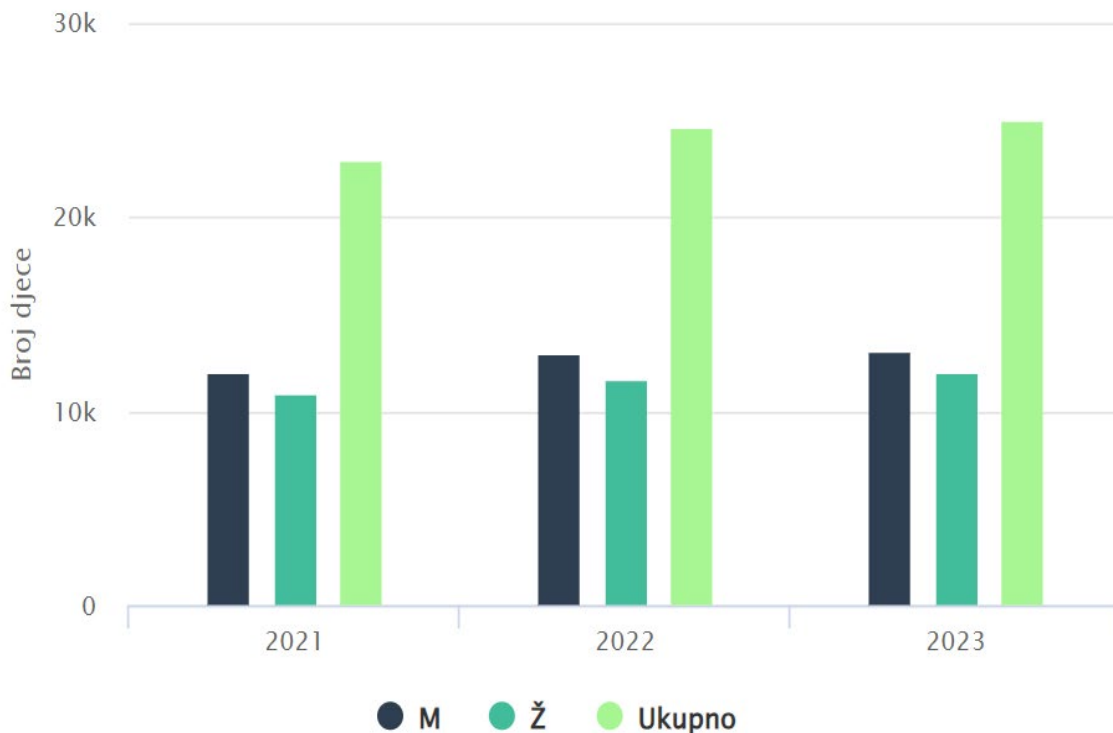
Karakteristično za Strategiju ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja je da se aktivnosti realizuju u odnosu na definisane strateške i postavljene ishode i očekivane rezultate koji su u značajnoj mjeri već ispunjeni – postavljeni, (re)definisani okviri koji se sada stalno primjenjuju, a značajan broj aktivnosti međusobno povezuje i usaglašava. Specifičnost realizacije u periodu od 2021. do 2023. dijelom su pod uticajem političkih, kadrovskih, upravljačkih i organizacijskih promjena.

U okviru **strateškog cilja 1**, operativni cilj 1 – **Povećanje obuhvata djece PVO**

Posebno istaknute vrijednosti u odnosu na operativni cilj 1 i indikatore rezultata:

- ✓ 2022. godine otvoren je novi vrtić u Podgorici u bloku VI. Nova zgrada predškolske ustanove izgrađena je iz kredita Razvojne banke Savjeta Evrope uz učešće lokalne sredine, odnosno države Crne Gore. Za smještaj nešto više od 200 djece namjenjena je površina od 6.980 m², od čega je 1.512 m² izgrađenog objekta sa svim sadržajima modernog i funkcionalnog zdanja za boravak i učenje djece uzrasta do 6 godina. Ukupna vrijednost radova iznosi 1.992.000,69 eura
- ✓ 2022. godine otvoren je novi vrtić u Pljevljima. Ovaj vrtić je ukupne površine 500 m², gdje je locirana i centralna kuhinja. Opština je za izgradnju vrtića ustupila građevinsko zemljište površine 1.700 m², a i uložila je i sredstva za izmještanje postojeće hidrotehničke infrastrukture u vrijednosti od 20.000,00 eura. Ukupna vrijednost radova je 1.050.000,00 eura
- ✓ 2022. godine otvoren je novi vrtić u Herceg Novom. Novi vrtić ukupno površine 1.379 m² predviđen je za 250 djece. Ukupna vrijednost radova 2.400.000,00 eura
- ✓ 2023. godine u izgradnji je vrtić u Tivtu zajedno sa osnovnom školom. Ukupna vrijednost radova 3.930.000,00 eura.
- ✓ Adaptacija i opremanje lokalnih i iznamljenih prostora i rekonstrukcija određena je u slijedećim opštinama: Bar — u toku 2022. godine i 2023. godine ukupna sredstva za adaptaciju su iznosila 176.000,47 eura i otvorene su 4 nove VJ: Budva — u toku 2022. i 2023. godine za adaptacije i renoviranje vaspitnih jedinica izdvojeno je 91.565,32 eura; Mojkovac — adaptacija prostora 11.070,00 eura; Herceg Novi — adaptacija prostorija, 49.087,00 eura. U periodu od 2021. do 2023. godine; Podgorica — Ljubica Popović rekonstrukcija i adaptacija prostorija 114.000,22 eura, u 2022. godini — Danilovgrad, otvorena nova vaspitna grupa, vrijednost radova 13.177,00 eura. U 2022. godini Berane — 3.539,42 eura, adaptacija prostora za novu vaspitnu grupu. Đina Vrbica period od 2021. do 2023. godine, vrijednost radova 856.481,00 eura, otvoreno 9 novih učionica. Tokom 2021. godine — Kotor, vrijednost radova 93.465,48 eura, adaptacija nove vaspitne jedinice; Plav — period 2022/2023. godine, iznos radova 5.395,84 eura — otvorene dvije grupe. Bijelo Polje u periodu 2021-2023. godine, iznos radova 43.587,00 eura — otvorene 5 vaspitnih grupa i 3 trijažne sobe, prostorija arhive. Nikšić u periodu 2021-2023. godine, iznos radova 66.818,74 eura — opremanje i adaptacija, otvorene dvije vaspitne grupe u 2023. godini.

- ✓ Kroz projekat sa Evropskom investicionom bankom raspisan je tender za nabavku školskog namještaja za potrebe svih škola i vrtića u Crnoj Gori vrijednosti oko 5 miliona eura, čija isporuka se očekuje sredinom 2024. godine.
- ✓ U toku 2023. godine započet je projekat „Mapiranje školske infrastrukture” kojim je predviđena detaljna analiza potreba u obrazovnim objektima. Realizacijom ovog projekta dobićemo popis, kako potreba postojećih objekata, tako i potreba za novim objektima vaspitno-obrazovnih ustanova. Finasiranje projekta je iz budžeta i iznosi 350.000,00 eura, dok je izrada projektne dokumentacije nakon mapiranih objekata vrijednosti 2.6 miliona od donatora.
- ✓ Direktori predškolskih ustanova su prošli obuku kako da realizuju Kampanju upisa djece u vrtiće. Uz pomoć organizacije UNICEF-a i partnerske organizacije — Rain Barrel Communications, organizovane su dvije radionice i edukovan je kadar iz javnih predškolskih ustanova o komunikaciji za promjenu stavova i praksi, angažovanju zajednice i zaposlenih u vrtićima i roditelja djece kada je u pitanju upis djece u predškolske ustanove. Na radionicama su bila prisutna 42 vaspitača i stručna saradnika. Obuka je rezultirala jasnim upustvima za izradu plana akcije za upis novih polaznika, na nivou svake predškolske ustanove u Crnoj Gori. Direktori predškolskih ustanova su nakon toga realizovali istraživanje o stavovima i mišljenjima roditelja o uključivanje djece u PVO programe, kao i kampanju koja je bila veoma uspješna. U pojedinim opštinama za 2022/2023. godinu imali smo znatno povećan broj djece, povećanje je bilo za čak 20%.
 - Ključni izazov – realizacija aktivnosti pod uticajem političkih, kadrovskih upravljačkih i organizacijskih promjena, nedostatak kadra u direkciji za investicije u Ministarstvu, prosvjete, nauke i inovacija, rigidne tenderske procedure, spore procedure i nedostatak izvođača.
 - Trend porasta pozitivnih stavova i saradnje – porast broja djece za period od 2021. do 2023 .

Broj djece u predškolskim ustanovama od 2021/22. do 2023/24.

- Kroz Operativni cilj 2: Unapređenje i obezbjeđivanje kvaliteta PVO
- Posebno istaknute vrijednosti u odnosu na operativni cilj 2 indikatore rezultata:
 - ✓ Analiza stanja u PU i izrada plana smanjivanja vaspitnih grupa je aktivnost koja se izvodi kontinuirano, jednom godišnje, zbog demografskih promjena i prebukiranosti vaspitnih jedinica u centralnoj i južnoj regiji. Tokom 2022. godine svi vrtići su napravili plan za smanjivanje vaspitnih grupa. Ključni izazov je nedostatak prostora za ustupanje, adaptaciju ili iznamljivanje. Posebno izazovnu situaciju imamo na primorju.
 - ✓ Program za predškolsko vaspitanje i obrazovanje usvojen je na sjednici Nacionalnog savjeta, 14. decembra 2023. godine. Ministarstvo prosvjete donijelo je Rješenje o donošenju javnog važećeg obrazovnog programa, 15. maja 2023. godine.
 - ✓ Formirana je radna grupa za sprovođenje pilotiranja novog programa za predškolsko vaspitanje, 7. jula 2023. godine. Održano je niz sastanaka na kojima je odabrano 6 predškolskih ustanova u kojima će se sprovoditi pilotiranje. U septembru 2023. godine realizovana je edukacija za vaspitače, stručni kadar i rukovodni kadar. Odrađen je prvi krug supervizije. U novembru 2023. godine realizovano je Savjetovanje za učesnike pilotiranja novog Programa. U 2024. godini planira se još jedna obuka i supervizija, nakon čega će se napraviti izvještaj i isplanirati dalji koraci.
 - ✓ U 2021. godini nakon glasanja i participativnog pristupa odabrani su slijedeći centri izvrsnosti, kao jezgra inovativnih i savremenih znanja iz različitih oblasti vaspitno-obrazovnog rada: Đina

- Vrbica — lutkarske predstave, dramatizacija, dramske aktivnosti; Vukosava Ivanović-Mašanović — izrada didaktičkih sredstava, Dušo Basekić — igre bez granica (kombinacija pokretnih i takmičarskih igara, tjelesni razvoj i muzičko vaspitanje); Eko bajka — održivi razvoj. Ciljevi su: Unapređenje znanja i vještina, kompetencija zaposlenih u predškolskim ustanovama kroz edukacije, razmjene iskustva i razvijanje inovativnih praksi. U 2022. godini održan je Sajam centara izvrsnosti, na kojem prisustvovalo 60 predstavnika iz svih crnogorskih javnih predškolskih ustanova, gdje su odabrani centri izvrsnosti predstavili svoj rad. Nakon Sajma odrađena je evaluacija funkcionisanja centara izvrsnosti.
- ✓ U 2021. godini urađena je analiza izvještaja o utvrđivanju kvaliteta rada javnih i privatnih predškolskih ustanova na osnovu kojih se daju preporuke za unapređivanje kvaliteta rada i održavaju savjetovanja. Na osnovu dokumenta izrađena je nova Metodologija za utvrđivanje kvaliteta rada u predškolskim ustanovama. Ova Metodologija je namjenski prilagođena specifičnostima predškolskog vaspitanja i obrazovanja, i u primjeni je od 2022. godine.
 - ✓ Tokom 2022. godine realizovana su slijedeća savjetovanja: Savjetovanje za rukovodioce obrazovno-vaspitnih ustanova, Unapređivanje saradnje Zavoda za školstvo i obrazovno-vaspitnih ustanova. Savjetovanjima je prisustvovalo 189 rukovodilaca obrazovno-vaspitnih ustanova: Savjetovanje vršnjačkog nasilja u školama, na kojem je prisustvovalo 213 učesnika iz predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola, domova učenika, predstavnici nevladinih udruženja, Ministarstva prosvjete i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda; Savjetovanje za 36 stručnih saradnika iz predškolskih ustanova na temu „Uloga stručnih saradnika, pedagoga i psihologa u vaspitno-obrazovnom radu”; Okrugli sto na temu: Standardi kompetencija za rad nastavnika. Učestvovalo je 56 nastavnika-praktičara, predstavnika stručnih udruženja, NVO i državnih institucija; Savjetovanja i sastanci sa ustanovama: 25 ustanova u vezi unapređivanja inkluzivnog obrazovanja; Savjetovanje „Unapređenje kvaliteta i inkluzivnosti obrazovanja u digitalnom okruženju”; Online savjetovanje za direktore i stručne službe: Primjena asistivne tehnologije u radu sa učenicima sa posebnim obrazovni potrebama, prisustvovalo 150 učesnika; Savjetovanje za primjenju novog programa PVO i Savjetovanje za zaposlene u ZZŠ, za unapređenje postojećih modela eksterne evaluacije, zasnovanim na modelima i evropskim praksama iz ove oblasti.
 - ✓ Sprovedene su fokus grupe sa roditeljima s ciljem potreba i izrada programa tematskih edukacija s modulima za grupe u riziku. To su bile tri fokus grupe kojima su ciljne grupe: tipična, jednoroditeljska, porodica u stanju socijalne potrebe, s djetetom s posebnim obrazovnim potrebama. U skladu s tim je urađen Program tematskih edukacija za roditeljima, s modulima za grupe u riziku. Nakon toga je realizovana obuka i predstavljanje programa, kao i coaching i primjena programa. Obuka za program je realizovana online, usljed epidemije Covid virusa, a program se sprovodi dvije godine. Isti je usvojen na Nacionalnom savjetu i nalazi se u katalogu stručnog usavršavanja nastavnika.
 - ✓ Od 2021. do 2023. godine, ukupno 986 roditelja (12% očeva) se upisalo u program „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu” (poznatiji pod imenom „Brižne porodice“), za roditelje djece od 2. do 9. godine. Od njih je 806 dobilo sertifikat o završenom programu, što čini 81.74% od broja upisanih. Od ukupno 95 grupa roditelja, čak 55 grupa (58%) su vodile javne predškolske ustanove. Do kraja 2023. godine, program je sproveden u 13 opština, u Andrijevici, Beranama, Bijelom Polju, Budvi, Danilovgradu, Kotoru, Nikšiću, Plavu, Pljevljima, Podgorici, Tivtu, Ulcinju i na Cetinju).

Godina	Polugodište	Broj grupa	Broj vrtićkih grupa	Broj upisanih roditelja	Majke	Očevi	Drugi staratelji	% očeva	Broj roditelja sa sertifikata
2021.	proljeće	5	5	69	61	8	0	11.59	62
2021.	jesen	17	7	171	140	30	1	17.54	135
2022.	proljeće	13	8	136	125	11	0	8.09	119
2022.	jesen	24	14	247	229	18	0	7.29	195
2023.	proljeće	22	14	229	198	31	0	13.54	195
2023.	jesen	19	12	203	174	29	0	14.29	162
UKUPNO		95	55	986	866	119	1	12.07	806

Ukupno 750 roditelja je popunilo anketu o zadovoljstvu roditelja programom, u kojoj je 98% roditelja izjavilo da su smanjili upotrebu nasilne discipline, a 95% da su povećali vrijeme provedeno u igranju s djecom.

Između 2021. i 2023. godine održane su dvije obuke novih facilitatora (u pitanju su treća i četvrta generacija facilitatora), i to u septembru 2021. godine za 26 novih učesnika i u junu-septembru 2022. godine za 24 nova učesnika po programu obuke koje je akreditovao Nacionalni savjet za obrazovanje. Obuka druge generacije supervizora sprovedena je u periodu od juna 2022. do aprila 2023. godine za 6 novih polaznika, od kojih je 5 sertifikovano. Takođe, sertifikovana su dva nacionalna trenera za Crnu Goru krajem 2022. godine.

2021. godine, UNICEF je objavio studiju „Širenje programa Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu“. Studija izvodljivosti“ sa preporukama za dalje širenje programa i procjenom troškova sprovođenja Programa.

Program je promovisan na društvenim mrežama, kao i u ustanovama koje sprovode program. Krajem 2021. godine program je preimenovan u „Brižne porodice“.

Sprovođenje programa podržali su UNICEF i EU.

Od 2021. do 2023. godine, program je realizovan sa dvije grupe roditelja djece RE populacije, i to na jesen 2021. godine, uz podršku UNICEF-a i Austrijske razvojne agencije (ADA). Program su sproveli JPU „Dina Vrbica“ u Podgorici i JU OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“ u Nikšiću. Upisana su 23 roditelja (4 oca) od kojih je 12 završilo program sa sertifikatom. Iako su oni koji su završili program imali visok stepen dolaznosti i zadovoljstva programom, značajno odustajanje roditelja zahtijeva prilagođavanje pristupa programa, a možda i sadržaja programa, kako bi stopa završetka programa bila slična većinskoj populaciji (gdje se kreće oko 80%).

Preporuke za prilagođavanje pristupa programa tiče se načina regrutovanja roditelja, uklanjanja prepreka za učešće i redovne dolaske (npr. obezbjeđivanje prevoza, čuvanje djece), motivisanje roditelja (i njihovih partnera) da istraju u pohađanju programa. Takođe, potrebno je pružanje kontinuirane supervizijske podrške facilitatorima.

Tokom 2024. godine plan je da program bude realizovan s znatno većim brojem grupa roditelja djece RE populacije, uz podršku UNICEF-a i EU, uz dalja prilagođavanja programa kako bi odgovorio na potrebe roditelja RE populacije.

- ✓ Platforma za samostalno učenje implementirana je u svim vaspitno-obrazovnim ustanovama. Broj djece koji su koristili digionicu u 2023. godini je 20.871 (oko 18% od ukupnog broja djece u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama), dok je broj nastavnika i vaspitača 5.548, tj. oko 55% od ukupnog broja nastavnika i vaspitača, odnosno oko 36% od ukupnog broja zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama. Postavljeno 69 kurseva za rano učenje u sklopu koji je 338 lekcija za predškolski uzrast. Takođe, postavljeno je 75 kurseva za vaspitače u okviru kojih je 559 lekcija.
- ✓ 2023. godine imenovana je radna grupa za izradu Normativa i standarda pravilne ishrane u predškolskim ustanovama. U radnoj grupi osim predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija i nutricionista iz JPU „Đina Vrbica” i JPU „Ljubica Popović”, kao i predstavnici iz Instituta za Javno zdravlje Crne Gore. Održano je i nekoliko sastanaka radne grupe, a u oktobru je prezentovana radna verzija, odnosno prijedlog strukture dokumenta sa sadržajem, kao i tabelarni prikaz jelovnika sa energetske vrijednostima za jaslice i vrtić.
- ✓ Prije prilagođavanja režima rada sprovedena je procjena potreba. Kroz fokus grupe sproveden je online upitnik da bi se dobio okvirni model, a napravljena je studija i izvještaj na osnovu upitnika, gdje su obuhvaćeni svi relevantni subjekti. Urađena je prezentacija izvještaja koja je predstavljena svim direktorima, uključujući i prijedlog akcionog plana. Svi vrtići su nakon toga promijenili režim rada, prilagođavajući ga sredini u kojoj se nalaze.
- ✓ Pripremljen tranzicioni program odnosno smjernice za unaprijeđenu podršku prilikom prelaska iz vrtića u osnovnu školu. Sprovedena su praktična vođenja i aktivnosti koje se redovno sprovode kod grupe predškolskog uzrasta. Modifikovan je portfolio i odrađena je elektronska verzija istog koja će biti postavljena na digionici.

- Ključni izazovi:

Nedostatak prostora za ustupanje, adaptaciju ili iznamljivanje. Posebno izazovnu situaciju imamo na primorju. Prelazak sa tematskog na projektno planiranje u okviru novog programa, predstavlja veliki izazov za vaspitače zbog nedostatka prostornih kapaciteta i zbog nabavke materijala za projektni način planiranja. Planirana je i dodatna obuka za vaspitače naredne godine, kao i još jedna supervizija, prije nego se Program implementira u sve predškolske ustanove. Analiza sektora obrazovanja, koju je Ministarstvo sprovело sa UNICEF kancelarijom, pokazala je da je neophodno dalje poboljšavati kvalitet obrazovanja, između ostalog kroz analizu i revidiranje nastavnih planova i programa, uz korišćenje konstruktivističkih metoda podučavanja, kao i da je potrebno osigurati da se autonomija nastavnika koristi za podsticanje motivacije i obogaćivanje situacija za učenje za sve učenike. Imajući u vidu da uspješna realizacija novih i revidiranih nastavnih planova i programa zavisi isključivo od znanja, vještina i kompetencija nastavnika da ih sprovode u učionicama, neophodno je izraditi akcioni plan za obuku nastavnika. Zajedničkim naporom ključnih institucija nadležnih za kvalitet obrazovanja, u prvom redu Zavoda za školstvo i Centra za stručno obrazovanje, pripremiće se i realizovati osposobljavanje nastavnika kako bi se obezbijedio uspješan rad u skladu sa novim/revidiranim programima i na taj način doprinijeti unapređenju kvaliteta. Izrada prijedloga za unapređenje sistema za unapređenje sistema planira se novom sveobuhvatnom Strategijom obrazovanja. Donošenjem novog Programa PVO predviđena je i Analiza i usklađenost programa inicijalnog obrazovanja. Inicijalno obrazovanje vaspitača je jedna od važnih komponenti kvaliteta PVO i profesionalizacije vaspitačkog poziva. Novi program inicijalnog obrazovanja treba da uključi i stručnu praksu koja bi se realizovala u PU koja ima status vježbaonice uz aktivnu mentorsku podršku. Nedovoljno razvijena saradnja sa Filozofskim fakultetom u Nikšiću rezultirala je da tri indikatora budu neispunjena.

- Trend rasta

Izrađen novi Plan i program, izrađena nova metodologija, porast u broju savjetovanja kadra, porast u broju roditelja uključenih u program Brižne porodice, porast u broju praktičnih vođenja, materijala za platformu za učenje na daljinu, porast u broju praktičnih vođenja-prelaska iz vrtića u školu.

Kroz Operativni cilj 3 – Unapređenje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa

Posebno istaknute vrijednosti u odnosu na indikatore rezultata

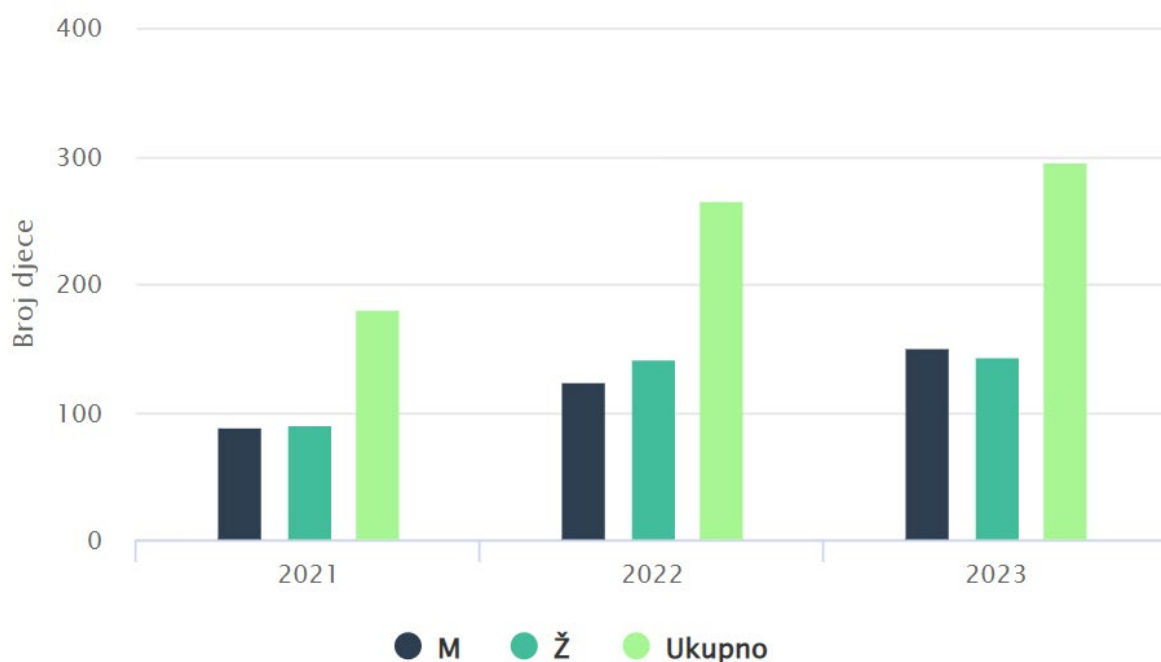
- ✓ Svake godine kontinuirao se sprovodi terenski rad u RE zajednici, obuke za zaposlene u predškolskim ustanovama i organizuju se Kampanje za upis djece RE populacije. Broj uključene djece u 2023. godini je 300.
- ✓ Odrađena je Analiza potreba za širenje interaktivnih služba uz produženje vremena boravka, održana je trodnevna obuka za koordinacione timove u predškolskim ustanovama. Obuci su prisustvovala 24 osobe. U 2023. godini otvoreno je 6 novih interaktivnih služba.
- ✓ Rani odgovor na različite potrebe djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i riziku vodi povećavanju učešća u svakodnevnim životnim aktivnostima. Kao prvi korak koji vodi dostupnosti i pravičnosti jeste pravovremena rana detekcija i podrška roditeljima u cilju punog razumijevanja i osnaživanja kako bi ostvarili kvalitetan dalji porodični život. Stoga je i realizovan pilot projekat *Porodično orijentisana rana intervencija – PORI*, u dva grada, u Bijelom Polju i Kotoru, u saradnji sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i UNICEF-om i prezentovani rezultati 23. novembra 2023. godine, koji su ukazivali na uspješnost projekta, što daje preporuku za implementaciju i u ostalim opštinama. Obuku za porodično orijentisanu ranu intervenciju akreditovao je Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, a dostavljen je i Zavodu za školstvo. Vodič za porodično orijentisanu ranu intervenciju je u završnoj fazi izrade i predat je ministarstvima na mišljenje i odobrenje. Resursni centar Podgorica, takođe je uključen u projekat, dok rukovodeći kadar RC „1. jun“ nije našao interesovanje za isto. Sprovedeno je preliminarno istraživanje, set od 4 obuke, formirani su timovi koji su radili sa 60 porodica. Dodatno se uključio Resursni centar Podgorica koji sada redovno sprovodi ovaj koncept. Program obuke je akreditovan kod Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, dok je podnjet materijal za akreditaciju kod Zavoda za školstvo. U sistemu zdravstvene zaštite poseban fokus se stavlja na rane dane djeteta – kontinuitet edukacija za pedijatre, patronažne sestre, koji se odvijaju u 4 turnusa, u trajanju od tri dana, koji fokus, osim na standardne aktivnosti stavlja i na zapažanje u vezi mogućih razvojnih rizika i odstupanja.
- ✓ Urađen je model saradnje vrtića i dnevnih boravaka iz Pljevalja, Golubovaca i Kotora. Realizovani su sastanci i prezentacije i obavljena je obuka za pedijatre i patronažne sestre. Uslijedila je prezentacija modela saradnje za sve centre za dnevne boravke, centre za socijalni rad, Ministarstva finansija i socijalnog staranja i Centra za socijalnu i dječju zaštitu, resursne centre, vrtiće i škole u kojima se sprovodi program. Urađen monitoring modela saradnje centara za Dnevni boravak. Nakon pilotiranja uključeno je još 8 opština i novih dnevnih centara. Dodatni stručni rad i podrška za oko 220 djece. Obuka za centre za Dnevni boravak na temu rana intervencija. Obavljeni su sastanci s predstavnicima CDB i osmišljen uzvratni mehanizam, predloženo prema Vladi i Savjetu za prava djeteta kao resursi.
- ✓ Primjena edukativne podrške ranom razvoju tokom bolničkog liječenja je započela u 2022. godini, otežan početak bio je uslovljen epidemiološkom situacijom, tako da uz precizno definisane procedure od strane menadžmenta i kliničkih epidemiologa u početku je

prilagođen materijal poslat u virtuelnom obliku, kako bi bio prikazivan djeci putem televizora ili kompjuterskih uređaja. U školskoj 2023/2024. nastavljena je realizacija projekta. Realizovane su razne aktivnosti na teme Jesen, Djeca djeci, Maša i medvjed, Pinokio, Tri praseta, Zlatokosa i tri medvjeda, Opet kreće proljeće i Veseli klovn. U toku 2023. realizovano je pet posjeta.

- Ključni izazov je u odnosu na sljedeće indikatore rezultata:

Potrebno je bolje uvezati usluge iz različitih institucija koja se bave djecom sa posebnim obrazovnim potrebama, djecom RE populacije i djecom koja su na bolničkom liječenju. Potrebno je izmijeniti normative i povećati broj medijatora kao podršku za RE djecu, kao i obezbijediti prevoz za RE djecu koja pohađaju predškolske ustanove.

- Trend povećanja dostupnih usluga za ranjive kategorije, povećan broj interaktivnih službi, povećan broj djece RE populacije u predškolskim ustanovama

Broj djece romsko-egipćanske populacije u predškolskim ustanovama od školske 2021/22. do 2023/24. godine:

Realizacija je podržavana kroz donacije, kredite, projekte i budžet fokus na održivosti. Ukupno je potrošeno 10.931.000,16 eura.

U pogledu Povećanje obuhvata djece PVO potrošeno 10.872.000,16 eura.

U odnosu na unapređenje i obezbjeđivanje kvalieta PVO potrošeno 40.000,00 eura.

U odnosu na unapređivanje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa potrošeno 19.000,00 eura.

III Tabela prikaz statusa realizacije aktivnosti

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Status realizacije	Planirana sredstva	Realizovana sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
Strateški cilj : Obezbeđivanje jednakih šansi za rani razvoj sve djece u Crnoj Gori kroz jačanje dostupnosti, kvaliteta i pravednosti PVO										
Operativni cilj 1 – Povećanje obuhvata djece PVO										
Izgradnja novih namjenskih objekata za potrebe javnih PU vodeći računa o poštovanju standarda izgradnje, uključujući pristupačnost	Ukupna nova površina u javnim PU (m ²) (MEIS)-0 m ² (2020) 6000m ² (2022) 1300m ² (2025)	MPNI	2021. godina	2025. godina	Kontinuirano	Izgrađen vrtić u bloku VI u Podgorici Izgrađen vrtić u Pljevljima Izgrađen vrtić i osnovna škola u Tivtu Izgrađen vrtić u Herceg Novom	Planirano 23.5 miliona EUR	Utoršak 9.372.000 ,689 EUR	Budžet, kredit, donatori	Nastaviti sa izgradnjom novih objekata
Proširenje Prostornih kapaciteta postojećih objekata koji koriste javne PU kroz dogradnju, nadogradnju ili rekonstrukciju ili djelimičnu ili potpunu	Ukupna nova površina u adaptiranim objektima javnih PU (m ²) (MEIS) 2022 (500 m ²)-2025 (1000m ²)	MPNI	2021.	2025.	Kontinuirano	Rekonstrukcija vrtića u Herceg Novi, Nikšiću, Budva, Podgorica, Cetinje, Bar	Planirano 4.5.miliona	Utrošak 1.499.000 ,468	Budžet, kredit, donatori	Nastaviti sa proširenjem kapaciteta

Identifikovati odgovarajuće javne lokalne prostore u opštinama gdje postoji potreba za širenjem kapaciteta	Dokument sa spiskom odgovarajućih javnih lokalnih prostora	MPNI, LS	2021.			Sve predškolske ustanove imaju kontinuiranu saradnju sa opštinama	Redovna aktivnost,	Utrošak 0	Nema troškova	Iako je aktivnost planirana za 2021, imamo kontinuiranu saradnju sa lokalnim zajednicama
Izabrati odgovarajuće lokalne prostore za adaptaciju i izraditi plan njihove adaptacije i opremanja	Dokument sa analizom lokalnih prostora i planom adaptacije i opremanja odgovarajućih lokalnih prostora	MPNI, LS	2021.			Bar, Tivat, Podgorica, Herceg Novi su adaptirali lokalne prostore za potrebe predškolskih ustanova	Redovna aktivnost	Utrošak 0	Nema utroška	Nastaviti kontinuirano
Adaptirati i opremiti lokalne prostore na razvojno adekvatan i pristupačan način	Ukupna površina u novim adaptiranim prostorima(m ²) (MEIS)-0m ² (2020) 500m ² (2022), 1500m ² (2025)	MPNI	2022.	2025.	Adaptacije se kontinuirano izvode obuhvaćeno u izvještaju pod rekonstrukcijama i adaptacijama	Adaptacije se rade kontinuirano, obuhvaćeno	350.000	350.000	budžet, kredit, donatori	Nastaviti sa proširenjem kapaciteta i rasterećenjem vaspitnih grupa

Izraditi analizu o opravdanosti i održivosti različitih opcija za širenje kapaciteta PVO za period 2025-2028	Dokument sa analizom pripremljen	MPNI	2020.	2023.	IV kvartal 2024 Planom rasta obuhvaćeno		Planirano 2.500	Redovna aktivnost		Odraditi u narednom periodu
Plan za širenje kapaciteta PVO za period 2026-2028	Dokument sa planom širenja kapaciteta za period 2026-2028	MPNI		2025.			Planirano 2.500 eura			Odradi u narednom periodu
Realizovati istraživanje o stavovima i mišljenjima roditelja o uključivanju djece u PVO programe	Dokument sa rezultatima I istraživanjima I preporukom za ciljeve kampanje usvojen.	MPNI	2021.			Nakon istraživanja realizovan seminar za obuku rukovodećeg kadra	Planirano 2.500 eura.	2.500	donatori	Dovršiti proces, proširiti opseg

Realizovati participativnu i interaktivnu kampanju za jačanje svijesti roditelja i javnosti o značaju PVO programa za rani razvoj djece kao i za promovisanje struke vaspitača	Dokument sa opisom kampanje, materijalima i analizom efekata kampanje je usvojen.	MPNI	2022.	2025.		Dokument napravljen Analiza odrađena	Planirano 10.000 eura.	10.000	donatori	Osigurati nastavak kampanje svake upisne godine
Operativni cilj 2. Unapređenje i kvaliteta										
Analiza stanja u PU i izrada plana za smanjivanje veličine vaspitnih grupa	Dokument sa analizom stanja, planom za smanjivanje vaspitnih grupa i potrebnim kapacitetima i resursima 2022 6 dokumenta 2025 12 dokumenta	MPNI, PU	2022.	2024.	Kontinuirano	Izrađeno 12 dokumenata, s obzirom na konstantan porast obuhvat djece u PU, javljaju se izazovi i planira se rasterećenje vaspitnih grupa	1.500	nije bilo utoška	MPNI, PU	Da se nastavi sa analizama, i iznalaženjem alternativnih rešenja za smanjivanje veličine vaspitnih grupa
Sprovođenje plana za obezbjeđivanje kapaciteta i resursa za PU koje imaju prevelike vaspitne grupe uz promovisanje struke	Realizovan plan u cilju smanjivanja veličine grupa	MPNI,	2022.	2024.	Kontinuirano	Plan je djelimično realizovan jer i dalje imamo problem sa prekomjernim grupama	Redovna aktivnost	Nije bilo utroška	LZ, donatori	U narednom periodu potrebno održavati kontinuitet i kvalitet uslova i rada i nastaviti promovisanje struke
Izrada i usvajanje osavremenjenog javno važećeg plana i programa PVO koji je	Predlog novog javno važećeg plana i programa Pvo je usvojen	ZZŠ, Nacionalni savjet za	2020.	2021.		Novi plan i program usvojen 2022 na sjednici Nacionalnog savjeta	1.500	1.500	budžet	Proširiti ponudu literature

usklađen sa standardima pravilne ishrane.		obraov anje								
Pripreme PU za implementaciju novog plana i programa PVO - savjetovanja, prezentacije, treninzi i praktično vođenje	Vaspitači osposobljeni za primjenu novog plana i programa Izvještaj o oblicima podrške koji su obezbijeđeni za PU je usvojen.	MPNI, ZZŠ	2022.	2024.	Kontinuirano	Održana dvodnevna obuka Prvi krug supervizije implementacije programa u 6 predškolskih ustanova	5.000	5.000	projekat	Obezbijediti još jednu obuku, odraditi još jednu superviziju i napraviti izvještaj o pilotiranju novog programa
Primjena novog plana i programa PVO u svim PU uz sistematsko praćenje	izveštaj o implementaciji novog plana i programa PVO sa preporukama za unapređenje je usvojen	MPNI, ZZŠ,	2023.	2025.	Program se prvo pilotira u 6 predškolskih ustanova, nakon obuka i supervizije, slijede obuke za sve PU, a nakon toga primjena		5.000		NVO, donatorl	Proširiti broj predškolskih ustanova u kojima se sprovodi program

Izrada prijedloga za unapređenje sistema profesionalnog usavršavanja	Dokument sa predlogom za unapređenje sistema za profesionalno usavršavanje je usvojen	ZZŠ, Nacionalni savjet za obrazovanje	2022.	2023.	2025 Izrađen a je naliza obrazovnog sistema, nakon čega se planira sveobuhvatna Strategija obrazovanja, ku sklopu koje će se unaprijediti sistem profesionalnog usavršavanja		1.500		donatori	Pripremiti predlog za unapređenje sistema za profesionalno usavršavanje
Primjena novog sistema za profesionalno usavršavanje: obuke, savjetovanja, praktično vođenje	Izvještaji, analize Realizovano 30 obuka i savjetovanja	ZZŠ	2020.	2024.	2025 Izrađen a je naliza obrazovnog sistema, nakon čega se planira sveobuhvatna Strategija obrazov		5.000		donatori	Nakon pripremljenog sistema profesionalnog usavršavanja, realizovati obuke, savjetovanja i praktična vođenje

					anja, ku sklopu kojće se unaprije diti sistem profesio nalnog usavrša vanja					
Definisanje, odabir i pilotiranje centara izvrsnosti	Urađena evaluacija funkcionisanja centara izvrsnosti	MPNI, ZZŠ	2020.	2024.		Izabrana tri centra izvrsnosti za pilotiranje Odrađena evaluacija funkcionisanja centara izvrsnosti	2.500	2.500	PU, donatori	Obezbijediti sistemsku dalju primjenu u svim PU
Analiza usklađenosti programa inicijalnog obrazovanja s novim Planom i programom PVO	Dokument sa analizom i preporukama za reviziju programa inicijalnog obrazovanja	Univerzitet Crne Gore	2020.	2023			Planirano 5.000 eura,		Redovna ili projektna sredstva	Unaprijediti saradnju sa Univerzitetom
Revizija programa inicijalnog obrazovanja	Novi program inicijalnog obrazovanja je akreditovan	Univerzitet Crne Gore		2024			5.000		Redovna ili projektna sredstva	Unaprijediti saradnju sa Univerzitetom
Izraditi analizu postojećeg sistema za obezbjeđivanje kvaliteta PVO sa preporukama za unapređivanje	Dokument sa analizom i preporukama za unapređivanje postojećeg sistema za obezbjeđivanje kvaliteta	MPNK S,ZZŠ	2020.	2021		2021. god. odrađena analiza uzorka izvještaja o utvrđivanju kvaliteta javnih i privatnih predškolskih ustanova za period sa preporukama	1.500	Nije bilo utroška	donatori	nakon analize izvještaja, dostaviti preporuke i obaviti savjetovaja

Izrada i usvajanje novog sistema za obezbjeđivanje kvaliteta	Usvojena nova metodologija obezbjeđivanja kvaliteta	ZZŠ, Nacionalni savjet za obrazovanje	2020.	2022.		2021. izrađena nova metodologija	1.500	Nije bilo uoška	Redovna aktivnost	Proširiti na sve fakultete
Savjetovanje i obuka kadra za primjenu novog sistema kvaliteta	Organizovano 6 obuka zaposlenih u ZZŠ i vrtićima.	ZZŠ	2020.	2024.		Sprovedeno 6 savjetovanja	3.000	3.000 eura	izvor budžet ili projekat	Nastaviti sa savjetovanjima i raditi na obukama kadra
Uspostavljanje vježbaonica, praktičnog vođenja i drugih formi podrške kvalitetu njihovo praćenje	Uspostaviti 4 vježbaonice, razvijen model praktičnih vođenja i organizovano 21 praktično vođenje	MPNI, ZZŠ, P U	2021.	2024.	Stalno		5.000	0	donatori	Prilikom primjene novog Programa, uspostaviti vježbaonice
Razvoj programa za roditelje s modulima za one čija djeca pohađaju i one čija djeca ne pohađaju PVO, vođenje i primjena	Program rada urađen, sprovedena 21 obuka, sprovedena evaluacija programa	MPNI, ZZŠ, Nacionalni savjet	2021.	2022.		Razvoj programa za roditelje s modulima za one čija djeca pohađaju i one čija djeca ne pohađaju PVO, vođenje i primjena Sprovedene fokus grupe sa roditeljima s ciljem potreba i izrada programa tematskih edukacija s modulima za grupe u riziku. To su bile tri fokus grupe kojima su ciljne	10.000	10.000	donatori	Nastaviti sa primjenom programa

						grupe: tipična, jednoroditeljska, porodica u stanju socijalne potrebe, s djetetom s posebnim obrazovnim potrebama. U skladu s tim je urađen Program tematskih edukacija za roditeljima s modulima za grupe u riziku. Nakon toga realizovana je obuka i predstavljanje programa, Uslijedio je coaching i primjena programa. Program je usvojen na Nacionalni savjet 2023 godine i nalazi se u Katalogu stručnog usavršavanja nastavnika.				
Širenje opšteg postojećeg programa za roditelje "Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje"	Broj DZ, CSR, PU u kojima se primjenjuje program 2022-8 obuka 2025-12 obuka	UNICEF	2022.	2025.		Planira se izrada smjernica za centre za socijalni rad za upućivanje porodica na program Brižne porodice i adaptacija programa za djecu RE populacije	10.000	5.000	donatori	Adaptirati program za roditelje djece sa posebnim potrebama i za roditelje djece RE populacije
Produkcija medijskih sadržaja i razvoj materijala za platformu za rano učenje na daljinu	Urađen 21 materijal	MPNK S,ZZŠ, Zavod za udžbe nike	2021.	2025.		2022. uspostavljena platforma digitalna škola, tokom 2023. nastavilo se sa unapređenjem platforme i stvaranje dodatnih sadržaja za istu. Platforma je implementirana u svim vaspitno-obrazovnim ustanovama. Broj djece koji su koristili digionicu 2023. godini je 20.871(18% od ukupnog broja djece u	5.000	5.000	UNICEF, donatori	Nastaviti sa pripremom i postavljanjem materijala na digitalnu platformu

						vaspitanje i obrazovanje (u vaspitno-obrazovnim ustanovama)				
Razvoj i primjena uputstva za uvođenje standarda ishrane u PU sa priloženom prezentacijom, obukom, promocijom	Uputstvo koje definiše primjenu standarda ishrane u PU je usvojen. Novi standardi uvedeni u svim PU		2021.	2025.	II 2024 Planira se završetak izrade Normativa, obuka i prezentacija	U 2023. godini formirana je radna grupa za izradu Normativa i standarda pravilne ishrane od članova iz Ministarstva prosvjete, Instituta za javno zdravlje i nutricionista iz dva najveća vrtića u Crnoj Gori.	1.500	1.500		Izraditi Normative i standarde pravilne ishrane u predškolskim ustanovama, održati obuke za kadra, precizirati Zakonom
Uzrasno prilagođavanje režima i fleksibilniji ritam rada.	Uvedeni novi model režima rada u svim PU	MPNI, PU	2021.	2021.		Sprovedena je procjena potreba kroz fokus grupe, sproveden online upitnik, dobijen se okvirni model i napravljen sveobuhvatni izvještaj. Svi vrtići primjenjuju novi režim rada u skladu sa specifičnostima sredine u kojoj se nalaze.	1.500	1.500	NVO	
Unapređenje vještina vaspitača za praćenje ranog razvoja djece kroz praktično vođenje	Sprovedeno 170 praktično vođenje 2021-63 2025-170		2021.	2025.		Realizovane aktivnosti i kontinuirano se sprovode u svim predškolskim ustanovama	2.500	2.500	PU donatori	Nastaviti sa realizacijom programa prelaska iz vrtića u škole
Priprema i realizacija programa prelaska iz vrtića u osnovnu školu, uz saradnju PU, osnovnih škola i roditelja	Smjernice za unaprijeđenu podršku prilikom prelaza iz vrtića u osnovnu školu su usvojene	MPNI, ZZŠ		2021.		Realizovano praktično vođenje (coaching) programa prelaska iz vrtića u školu. Napravljen check lista koja uvezuje portfolio i program prelaska.	2.500	2.500	PU, OŠ, donatori	Portfolio revidirati i napraviti u elektronskoj formi radi lakšeg unošenja podataka o djetetu i preuzimanja iz jedne ustanove u drugu
Operativni cilj 3. Unapređenje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa										

Uspostavljanje mehanizma stalne koordinacije i saradnje između PU, centra za socijalni rad i zdravstvenih ustanova na nivou opštine	Sporazum o saradnji i koordinaciji između PU, centra za socijalni rad i zdravstvenih ustanova je uspostavljen u svim opštinama	MFSS, MPNI, MZ		2021.			2.100		CSR,PU	Napraviti sporazum o saradnji i koordinaciji između PU, centra za socijalni rad i zdravstvenih ustanova na nivou opštine
Nastavak i dublja primjena terenskog, neposrednog rada u RE zajednici uz angažovanje medijatora	Povećan broj uključene djece. 200-300	MPNI, MFSS, LZ	2022.	2025.		Svake godine kontinuirano se sprovodi trenski obilasci u RE zajednici, obilazak sprovodi tim. U 2023 je upisano 300 djece RE populacije.	4.500	4.500	donatori	napraviti popis sve RE djece uzrasta 0-6 godin, koji nisu uključeni u PVO
Unapređenje i primjena modela intersektorske razmjene podataka	Unaprijeđen i u primjeni model razmjene podataka	MPNI, MFSS, LZ	2021.	2023.			1.500			Poboljšati saradnju između institucija
Analiza potreba za širenje usluga interaktivnih uz službi uz produženje vremena boravka	Dokument sa analizom potreba za širenje interaktivne službe sa preporukama	MPNI, ZZŠ, MZ	2022.	2024.		Analiza odrađena sa preporukama	500	500	donatori	Ispuniti preporuke u pogledu adaptacije područnih ustanova u interaktivne službe
Uspostavljanje punktova IS na novim lokacijama	Povećan broj punktova IS (MEIS)	MPNI	2021.	2024.		Održana trodnevna obuka za kadar. Otvorene dvije interaktivne u sklopu JPU Ljubica Popovic – Beri i Grbavci. U okviru JPU Ljubica Jovanović-Maše otvorena interaktivna Lastva Grbaljska. U okviru JPU Dušo Basekić otvorena interaktivna služba Bistrica koja je prerasla u vaspitnu jedinicu.	1.500	1.500	LZ, donatori	Kontinuirano radaiti na uspostavljanju interaktivnih službi, obuhvatiti što više djece iz ranjivih kategorija

<p>Prilagođavanje i primjena programa roditeljskih kompetencija, za hranitelje i roditelje djece sa smetnjama u razvoju.</p>	<p>Program prilagođen i primjenjuje se</p>	<p>MPNI, MFSS, MZ,ZZ Š,ZSD Z,RC,</p>	<p>2021.</p>	<p>2024.</p>	<p>IV kvartal 2024 Prilagođavanje programa za roditelje sa djecom sa smetnjama u razvoju i roditelji ma djece RE populacije u koordinaciji Unicefa odložen o</p>		<p>2.500</p>		<p>NVO,donatori</p>	<p>Prilagoditi program za roditelje djece sa smetnjama u razvoju, hranitelje i roditelje djece RE populacije</p>
<p>Primjena programa „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje” za roditelje iz osjetljivih grupa</p>	<p>Program u primjeni</p>	<p>unicef</p>	<p>2021.</p>	<p>2024.</p>	<p>kontinuirano</p>	<p>Od 2021 do 2023, ukupno 986 roditelja (12% očeva) se upisalo u program za cjeloživotno zdravlje za malu djecu, za roditelje djece od 2 do 9 godina. Od njih je 896 dobilo sertifikat o završenom programu, što je 81.74% od broja upisanih. Do kraja 2023. Godine program sproveden u 13 opština. U 2021. do 2023. program je realizovan sa dvije grupe romskih i egipćanskih porodica. U 2024 plan je da se program</p>	<p>10.000</p>	<p>6.000</p>	<p>NVO,donatori</p>	<p>U narednom periodu raditi na izradu smjernica za centre za socijani radi i prilagoditi program za roditelje djece iz ranjivih kategorija</p>

						dodatno prilagodi kako bi bolje odgovorio na potrebe romskih i egipćanskih roditelja i roditelja djece sa smetnjama u razvoju.				
Snaženje kompetencija socijalnih radnika, porodičnih saradnika i pedijataro značaju ranog razvoja, podizanju zainteresovanosti roditelja za uključivanje djece u programe PVO od najranijeg uzrasta	Organizovana savjetovanja za zaposlene u sektoru zdravstva i socijale. Ukupno obučeno 50 zaposlenih.	MPNI, MFSS, MZ,ZZ Š,ZSD Z,RC,	2021.	2024.	Nastaviti realizaciju kroz Strategiju u inkluzivnog obrazovanja	Realizovan pilot projekat Porodično orjentisana rana intervencija PORI, u dva grada – Bijelom Polju i Kotoru, u saradnji sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom rada li socijalnog staranja i UNICEF-om. Prezentovani rezultati 2023. godine su ukazali na uspješnost projekta, što daje preporuku za implementaciju i u ostalim opštinama. Akreditovana obuka od strane Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, a dostavljen je i Zavodu za školstvo.	1.500	1.500	donatori	Nastaviti sa relazacijom PORI
Razvoj i primjena modela i mehanizma saradnje između centara za dnevni boravak, domova zdravlja, vrtića i resursnih centara	Model osmišljen, sprovedena 4 regionalna savjetovanja, podrška u primjeni.	MPNI, MFSS, MZ,ZZ Š,ZSD Z,RC, CDB	2021.	2024.		Urađen model saradnje vrtića i dnevnih boravaka-Pljevlja, Golubovci i Kotor. Realizovani sastanci, prezentacije. Obavljen obuka za pedijatre, patronažne sestre. Uslijedila je prezentacija modela saradnje za sve centre za dnevne boravke, centre za socijalni rad, Ministarstva finansija i socijalnog staranja i Centra za socijalnu i dječju zaštitu, resursne centre, vrtiće i škole u kojima se sprovodi program.Urađen monitoring	3.500	3.500	NVO, donatori	Nastaviti sa jačanjem saradnje

						modela saradnje centara za dnevni boravak. Nakon pilotiranja uključeno još 8 opština i novih dnevnih centara. Dodatni stručni rad i podrška za 218 djece. Obuka za centre za Dnevni boravak na temu rana intervencija. Obavljeni sastanci s predstavnicima CDB osmišljen uzvratni mehanizam, predloženo prema Vladi i Savjetu za prava djeteta kao resursi.				
Razvoj i primijena edukativnog paketa podrške ranom razvoju djece dok su na bolničkom liječenju	Paketi razvijeni i u primjeni	MPNI, ZZŠ, PU, MZ, KBC	2021.	2023.		Razvijen edukativni paket, formiran tim za vrijeme COVID 19, dijeljen je edukativni material, a zatim su realizovane aktivnosti uživo. Planira se nastavak aktivnosti i dalje.	1.500	1.500	donatori	Nastaviti sa primjenom programa, povećati broj posjeta
Sagledavanje učinka Strategije	Urađena evaluacija	MPNI	2025.	2026.			10.000	Utrošak 0	donatori	

Status realizacije: Aktivnost realizovana ■ Aktivnost u toku ■ Nerealizovana aktivnost ■

Preporuke za naredni period

Posmatrano iz ugla najboljeg interesa sve djece predškolskog uzrasta i njihovim potrebama dalji pravci razvoja i rada mogu biti:

Strateški cilj 1: Obezbeđivanje jednakih šansi za rani razvoj sve djece Crnoj Gori kroz jačanje dostupnosti, kvaliteta i pravednosti PVO

- Nastaviti sa izgradnjom novih predškolskih ustanova, posebno u centralnom i južnom dijelu. Kontinuirano raditi na adaptaciji postojećih prostora i proširenju vaspitnih grupa. Posebnu pažnju posvetiti potencijalnoj saradnji sa privatnim sektorom u pogledu proširenja kapaciteta za pružanje usluga PVO u njihovim objektima, kako bi se na osnovu toga procijenili izvodljivost i konkretni modaliteti saradnje s privatnim sektorom. Takođe treba ići i u pravcu privatno javnog partnerstva sa Privatnim predškolskim ustanovama i razmisliti o subvencijama koje postoje u zemljama u okruženju. Usljed proširenja kapaciteta predškolskih ustanova evidentno je da ćemo u narednom periodu biti u potrebi za angažovanjem većeg broja vaspitača. U narednom periodu treba napraviti plan za povećanje vaspitača i stručnih saradnika, mijenjanjem upisne politike na Filozofskom fakultetu, odnosno povećanjem broja studenata na katedri. Pored toga treba razmotriti i mogućnost da se omogućiti da i diplomirani stručnjaci koji su stekli stručne kvalifikacije mogu pod određenim uslovima da se zaposle u PU. Pilotiranje novog programa PVO je u toku, da bi se program primijenio u svim ustanovama treba obezbijediti sredstva za obuku kadra. Potrebna je bolja uvezanost institucija, posebno saradnja sa Filozofskim fakultetom u pogledu izmijena inicijalnog obrazovanja, kao i obuka studenata za primjenu novog programa, koji će se realizovati u predškolskim ustanovama. Sistem profesionalnog usavršavanja nastavnika treba uskladiti sa EU okvirom, ali i sa novim planom i programom, a nakon izrade koncepta profesionalnog usavršavanja treba obezbijediti potrebnih finansijskih sredstava za njegovu primjenu. Da bi predškolsko vaspitanje bilo dostupno za svu djecu, potrebno je konstatno raditi na prilogađavanju programa za djecu i roditelje, izmijeniti normative u pogledu anagažovanju medijatora, porodičnih savjetnika i unaprijediti koordinaciju između institucija.

Lista skraćenica:

- CSO – Centar za stručno obrazovanje
- IK – Inkluzivna kompetencija
- IO – Inkluzivno obrazovanje
- IROP – Individualni razvojno-obrazovni program
- ITP – Individualni tranzicioni plan
- ITK – Informaciono tehnološka kompetencija
- JPU – Javna predškolska ustanova
- JU OŠ – Javna ustanova osnovna škola
- MEIS – Crnogorski obrazovni informacioni sistem
- MPNI – Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
- MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja
- MLJMP – Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
- MZ – Ministarstvo zdravlja
- NS – Nacionalni savjet za obrazovanje
- NVO – Nevladine organizacije
- PORI – Porodično orijentisana rana intervencija
- RC – Resursni centar
- RI – Rana intervencija
- SE – Savjet Evrope
- UNICEF – Fond za djecu Ujedinjenih nacija
- ZSDZ – Zavod za socijalnu i dječju zaštitu
- ZUNS – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- ZZŠ – Zavod za školstvo
- DZ – Dom zdravlja
- VJ – Vaspitna jedinica
- PVO – predškolsko vaspitanje i obrazovanje
- PU – predškolske ustanove